

Όλοι έχουμε ακούσει για το Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα. Μάλιστα είμαστε αρκετά σίγουροι ότι το έχουμε διαγνώσει σε κάποιον που μας φαίνεται “μαμιάκας”. Ακόμη σίγουρα έχουμε πει μέσα μας ή ξεστομίσαμε με αρκετό θυμό ότι κάποιος είναι συμπλεγματικός ή, επί το ελληνικότερο, κομπλεξικός. Συνήθως εννοούμε περιελώντας τον, ότι έχει κακό χαρακτήρα.

Τα συμπλέγματα ωστόσο στη ψυχολογία του Jung είναι φυσιολογικά και τα έχουν όλοι οι άνθρωποι. Αποτελούν τα δομικά στοιχεία μιας προσωπικότητας. Θα μπορούσαμε να τα παρομοιάσουμε με τα άτομα και τα μόρια όπου αν και αόρατα, είναι τα πραγματικά περιεχόμενα των αντικειμένων γύρω μας.

Τα συμπλέγματα είναι ουσιαστικά συναισθηματικά φορτισμένες ιδέες, όπου με τα χρόνια και τις προσωπικές μας εμπειρίες συμπυκνώνονται γύρω από συγκεκριμένες εικόνες, όπως της μητέρας, του πατέρα, της δύναμης ή του χρήματος κτλ. Τα συμπλέγματα αποτελούν τους αόρατους αρχιτέκτονες των ονείρων, των συμπτωμάτων μας αλλά και των αντιδράσεων εκείνων που μερικές φορές δε μπορούμε να εξηγήσουμε ούτε στον ίδιο μας τον εαυτό. Η ενεργοποίηση ενός συμπλέγματος σχεδόν πάντοτε συνοδεύεται από ένα δυνατό συναίσθημα –αγάπης, μίσους, οργής, χαράς λύπης. Είναι οι εσωτερικοί μας συμπλέκτες- επί το ελληνικότερο ντεμπραγιάζ- που μας κάνουν να αλλάζουμε ταχύτητα.

Όλοι έχουμε τα κουμπιά μας, δηλαδή καταστάσεις που μας κάνουν να έχουμε μια σχεδόν αυτόματη συναισθηματική αντίδραση και όταν κάποιος ή κάτι πατήσει το κουμπί μας, πολλές φορές βγαίνουμε από τα ρούχα μας ή στεναχωριόμαστε. Λειτουργούμε δηλαδή, με πολύ διαφορετικό τρόπο από τη συνηθισμένη μας ψυχραιμία.

Στη πραγματικότητα ένας άνθρωπος θα πρέπει να αποδεχτεί τα συμπλέγματα του, γιατί δε γίνεται να απαλλαχθεί από αυτά μιας και βρίσκονται πολύ βαθιά στις ρίζες της προσωπικότητας μας. Είμαστε τα συμπλέγματα μας και εκείνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να τα γνωρίσουμε συνειδητά, να αναγνωρίσουμε το πόσο μας επηρεάζουν και να μη τα αφήνουμε να παίρνουν αποφάσεις ζωής κόντρα στις συνειδητές μας προθέσεις. Όσο λειτουργούν αυτόνομα μέσα μας τείνουν να μας καταπίνουν ή να μας καθοδηγούν. Γνωρίζοντάς τα, κάνουν τη δύναμη τους και δεν είναι πια τα τρομακτικά φαντάσματα που εμφανίζονται από το πουθενά πίσω από τις πόρτες.

Συμπλέγματα και Αρχέτυπα

του Νίκου Ρούσσου

Για να είμαστε δίκαιοι τα συμπλέγματα είναι το αλατοπίπερο της ζωής. Άλλωστε, τα συμπλέγματα πολλές φορές μας κάνουν να ερωτευόμαστε, να απολαμβάνουμε με κομμένη την ανάσα μια ταινία ή μας σπρώχνουν προς την κατάκτηση στόχων. Καθώς όμως έχουν τη δική τους ζωή, είναι σα μικρά νησάκια αποκομμένα από τη γη του Εγώ μας, μπορεί να έχουν πολύ δυσάρεστες συνέπειες όταν είμαστε τυφλοί απέναντί τους ή αφηνόμαστε εν αγνοία μας να μεταμορφωθούμε από τα ξόρκια της Κίρκης.

Τα συμπλέγματα έχουν για μπαταρία τα αρχέτυπα και για φορτιστές τις εμπειρίες μας.

Είναι αρκετά γνωστό, πλέον στις μέρες μας, ότι τα βιώματα ειδικά τα πρώιμα, καθορίζουν το πώς θα νιώθουμε για τον εαυτό μας, τη ζωή και τους άλλους. Για παράδειγμα μια πολύ θετική σχέση με τη μητέρα μας θα φορτίσει θετικά το μητρικό σύμπλεγμα και μια αρνητική θα το φορτώσει με θυμό ή απογοήτευση. Μπορεί συνειδητά να έχουμε καλή γνώση της προσωπικής μας ιστορίας, αλλά να μη κατανοούμε γιατί νιώθουμε υπερβολικά επιφυλακτικοί απέναντι σε μια φροντιστική φίλια ή σχέση. Μήπως, λοιπόν ένα αρνητικό μητρικό σύμπλεγμα ενεργοποιήθηκε και παρά τη θέλησή μας χρωματίζει με σκούρες αποχρώσεις κάτι φωτεινό;

Τα αρχέτυπα, όπως υπονοήθηκε παραπάνω είναι ο πυρήνας των συμπλεγμάτων μας. Για παράδειγμα, πίσω από τις συναισθηματικές μας αντιδράσεις για τη προσωπική μας μητέρα, υπάρχει ένα αρχέτυπο: εκείνο της πανάρχαιας Μεγάλης Μητέρας, μιας συλλογικής, παγκόσμιας εικόνας για το τι εστί μητρικό που περιλαμβάνει ποιότητες όπως η φροντίδα και η ασφάλεια («θετική» μητέρα), μέχρι την καταβροχθιστική κτητικότητα («αρνητική» μητέρα).

Ο Jung έγραφε για τα αρχέτυπα: «... είναι στη πραγματικότητα, ενστικτώδεις τάσεις, όπως εκείνη της παρόρμησης των πουδιών να χτίζουν φωδιές, ή των μυρμηγκιών να διαμορφώνουν κοινωνίες.»

Το αρχέτυπο είναι ένα αρχέγονο, δομικό στοιχείο της ανθρώπινης ψυχής, μια καθολική τάση συμπεριφοράς, σκέψης, ή διαμόρφωσης εικόνων με συγκεκριμένο τρόπο. Κοιτώντας τα αστέρια και ψάχνοντας τον αστερισμό της Ανδρομέδας, δε θα δούμε σίγουρα μια γυναίκα δεμένη σε ένα βράχο κάπου στον ουρανό. Θα δούμε όμως έναν σχηματισμό αστερών που στην ανθρώπινη φαντασία ταυτίζονται με τη περίφημη σύζυγο του Περσέα. Κάπως έτσι είναι και τα αρχέτυπα. Αποτελούν το άμορφο αποτέλεσμα των αιώνων της ανθρώπινης εμπειρίας που διαπερνούν τις

ανθρώπινες γενιές σαν αναμονές έτοιμες για τη θεμελίωση των προσωπικών μας εμπειριών. Αν δούμε ένα δακτυλικό αποτύπωμα, θα καταλάβουμε αμέσως τι είναι. Όχι όμως και ποιανού είναι. Γιατί, ενώ όλα τα δακτυλικά αποτυπώματα έχουν μια παρόμοια δομή, είναι ταυτόχρονα και απόλυτα μοναδικά.

Θα ήταν λάθος να πιστέψουμε ότι τα αρχέτυπα είναι προκαθορισμένες ιδέες. Θα ήταν προτιμότερο να πούμε ότι είναι προκαθορισμένες δυναμικές. Θα ήταν λάθος επίσης να τους αποδώσουμε συγκεκριμένες μορφές. Μοιάζει περισσότερο με το άτομο του άνθρακα που έχει μέσα του την ικανότητα να παράξει ένα διαμάντι, αλλά δεν βλέπουμε πουθενά το διαμάντι όταν το παρατηρούμε. Όταν ο άνθρακας στη φύση βρεθεί σε κατάλληλες συνθήκες (κάτω από φοβερή γεωλογική πίεση), κρυσταλλώνεται και ο κρυσταλλωμένος άνθρακας μας δίνει τη μορφή του διαμαντιού.

Οι θρησκείες και οι μύθοι των ανθρώπων από μέρη τόσο απόμακρα που με κανέναν τρόπο δε θα μπορούσαν να έχουν έρθει σε επαφή μεταξύ τους έχουν κοινά μοτίβα. Μερικές φορές όμως, οι ομοιότητες είναι εκπληκτικές. Τα αρχέτυπα ομοιάζουν με αυτά τα μοτίβα που έχουν διαφορετικούς πρωταγωνιστές, διαδραματίζονται σε τελείως διαφορετικά μέρη αλλά, ακολουθούν πιστά ένα κοινό σενάριο, όπως το ταξίδι του ήρωα, η την κάθοδο των θεών στη γη κτλ.

Προφανώς η σκέψη του Jung, όσον αφορά τα αρχέτυπα, επηρεάστηκε από τις *Ιδέες* του Πλάτωνα, τις *a priori Κατηγορίες* του Καντ και τα *Πρωτότυπα* του Σοπενχάουερ. Σε επόμενο άρθρο θα επανέλθουμε σε αυτό, καθώς και σε μεταγενέστερες θεωρίες- έρευνες που θα μπορούσαν να θεωρηθούν παραλληλισμοί της έννοιας των αρχετύπων.

Συμπλέγματα και αρχέτυπα λοιπόν μας υποψιάζουν, πως η ψυχή του ανθρώπου είναι βαθιά και πως η βουτιά μπορεί να μας αποκαλύψει θησαυρούς, τόσο στα αρχαία ναυάγια που κείτονται διαβρωμένα στον πάτο, όσο και στα «σκουπιδάκια» που παρασύρονται στον αφρό των κυμάτων.